

GEOGRAFIA
LITERÀRIA

País Valencià

6

Llorenç Soldevila i Balart

Pòrtic

L'edició d'aquest llibre
ha comptat amb el suport de

Grup consolidat 2017 SGR 1152.
TEXLICO (Textos Literaris Contemporanis: estudi,
edició i traducció de la Universitat de Vic)

Primera edició: novembre del 2018

© 2018 Llorenç Soldevila i Balart

Drets d'edició:
Raval Edicions, SLU, Pòrtic
Diagonal, 662-664
08034 Barcelona
www.portic.cat

Disseny de la col·lecció: Domènec Òrrit

Foto coberta: pintura i foto de Manuel Baixauli
Fotos de la contracoberta: Llorenç Soldevila
Foto de l'autor a la solapa: Ernest Biosca

Coordinació editorial: Ricard Giramé
Coordinació gràfica: Roger Soldevila
Documentació i àudio: Jordi Chumillas

Fotografies de L. Soldevila excepte:

Lola Andreu 249, 264 i 266; Manuel Baixauli 482, 483, 486, 487 i 489; Ximo Bataller 501; Nicolau Borja 371; Carme Busquets 356 i 361; Paqui Cano 392 i 393; Javi Chapinal 227; Toni Cucarella 298, 299, 300, 301, 302, 306, 310 i 311; Martí Domínguez 153, 160, 161 i 162; Ximo Espinós 191; Andreu Fabregat 440; Àngels Figuls 355 i 491; Marta Figuls 226; Raquel Gadea 354; Ferran Garcia Oliver 493 i 497; Joan Garí 206, 207 i 208; Bernardo Garrigós 145, 146, 149, 150 i 152; Ton Granero 99; Francesc Grau 24, 25, 26, 32, 33, 42, 45, 49, 51, 55, 57, 85, 101, 108, 111, 112, 215, 333, 533 i 535; Victor G. Labrado 495, 515, 517 i 518; Josep Antoni Montoya 555, 556, 557 i 558; Joan Lluís Moreno 119, 124, 126, 127, 128, 141, 142 i 143; Gustau Muñoz 163, 164 i 165; Paco Muñoz 475; Rafael Poveda 552; Salvador Redó 30, 41, 65, 89, 95, 322, 324, 333, 334, 335 i 336; Maria Pilar Subirana 209, 415, 430, 438 i 439; Lydia Tena 198, 200 i 205; Joan Anton Vicent 527 i 528; Ximo Victoriano 178 i Josep Usó 399.
Turisme Comunitat Valenciana 287 i 547
Ajuntaments: Ademús 443, 444 i 445; Aiora 547 i 548; Benaixeve 524 i 525; Benicarló 222, 223, 224 i 225; Catarroja 345; Cortes de Pallars 550; Cullera 479; Llutxent 536; Morella 440; Petrer 559 i 560; el Ràfol de Salem 545 i Villena 219.
Arxiu Històric d'Alzira 463

ISBN: 978-84-9809-441-1
Dipòsit Legal: B.10.065-2019
Impressió: Egedsa

L'editor ha mirat d'identificar els propietaris de tots els textos i aconseguir-ne l'autorització.
Si en algun cas no ha estat possible, l'editor sol·licita que se li comuniqui.

Tots els drets d'edició reservats.

Llorenç Soldevila i Balart

GEOGRAFIA
LITERÀRIA

6

País Valencià

Pròleg: Carme Gregori i Vicent Simbor

Pòrtic

Agraïments

Aquesta obra no hauria estat possible sense el suport de persones d'arreu del país que, sempre que les he necessitades, m'han donat un cop de mà. També he d'esmentar la decisiva col·laboració rebuda de la Institució de les Lletres Catalanes (diversos ajuts), del Departament d'Educació, que em concedí dues llicències d'estudi dels cursos 2004-2006 i els encàrrecs del Departament d'Innovació, Universitats i Empresa del 2006-2007. A tots, el meu reconeixement públic i moltes gràcies.

Núria Amigó (Sitges)
 Carme Abril (Amposta)
 Margarida Aritzeta (Valls)
 Vanessa Arnal (Xiva)
 Rita Bacardit Llovera
 Manuel Baixauli (Sueca)
 Enric Balaguer (Alacant)
 Joan Ballester (Reus)
 Roger Balmes Nogueira (Granollers)
 Maribel Baños (Barcelona)
 Catalina Bonnín (Palma)
 Glòria Bordons de Porrata-Dòria
 (Barcelona)
 M. del Carme Bosch (Palma)
 Joan Borja (Altea)
 Nicolau Borja (Altea)
 Josep Camps (Mollerussa)
 Núria Camps (Ripoll)
 Sole Camps (Alaior)
 Paqui Cano Server (Polop)
 Andreu Carranza (Ascó)
 Anton Carrera (Barcelona)
 Joan Carreras i Péra (Tossa de Mar)
 Anton-Lluís Carrió (Pedreguer)
 Montserrat Cava (Arenys de Mar)
 Joan Cavallé Busquets (Tarragona)
 Javi Chapinal (Monistrol
 de Montserrat)
 Jordi Chumillas (Sant Julià
 de Vilatorrada)
 Josep Sebastià Cid (Riba-roja d'Ebre)
 Felip Cirer (Eivissa)
 Jaume Closa (Terrassa)
 Pep Coll (Pallars)
 Montserrat Comas (Vilanova
 i la Geltrú)
 Isidor Cònsul i Giribet (Sant Just
 Desvern †)
 Carles Cortès (Alcoi)

Alex Costa Mañé (el Montmell)
 Toni Cucarella (Xàtiva)
 Bernardo J. Delgado Oliver (Palma)
 Isidre Domenjó (la Seu d'Urgell)
 Martí Domínguez (València)
 Maria Escoda (Falset)
 Ximo Espinós (Alacant)
 Josep Espunyes (Peramola)
 Vicenç Esteban (Tossa de Mar)
 Jaume Farrés (Calaf)
 Vicent Ferrer Mayans (Formentera)
 Jordi Ferrerós (Figueres)
 Artur Figuls i Casas (Monistrol
 de Montserrat †)
 Àngels Figuls i Casas (Argentona)
 Marta Figuls Vallecillo (Monistrol
 de Montserrat)
 Narcís Figueras (Sant Hilari Sacalm)
 Climent Forner (Viver i Serrateix)
 Aleix Freixas (Girona)
 Rafael Gadea Miralles (Benimelis)
 Andreu Galera (Cardona)
 Xavier Garcia Pujades (Horta de
 Sant Joan)
 Xavier Garcia López (Tàrrrega)
 Ferran Garcia-Oliver (Beniopa)
 Pilar Garcia Sedas (Barcelona)
 Joan Garí (Borriana)
 Cristina Garrido Crespo
 Bernardo Garrigós Sirvent (Xixona)
 Mario Gené (Balaguer)
 Ricard Giramé (Vic)
 Juli Grandia (el Vendrell)
 Francesc Grau (València)
 Carme Gregori (València)
 Mia Güell (Santa Eulàlia
 de Riuprimer)
 Julià Guillamon (Barcelona)
 Rosa Hernández (Maldà)

Jaume Huch (Berga)
 Guillem Janer i Casals (Cardedeu)
 Gabriel Janer i Manila (Algaida)
 Manuel Jorba (Martorell)
 Anna Isabel Juan (Eivissa)
 Lluïsa Julià (Barcelona)
 Víctor Labrado (Sueca)
 Manuel Llanas (Caldes d'Estrac)
 Josep Lluch i Puig (Terrassa)
 Màrius López Albiol (Amposta)
 Sofia López i Pla (Sant Julià de Lòria)
 Francesc Macià (Les Borges Blanques)
 Albert Manent (Premià de Dalt
 i l'Alaixar)
 Joan Manera (Andratx)
 Eduard Martí (Sant Quirze del Vallès)
 Ramiro Martín Aguilera (Sant Adrià
 de Besòs)
 Isaac Martínez (Santpedor)
 Carme Mas (Tarragona)
 Rosa Maria Masana (Pont de Suert)
 Fina Masdeu (Reus)
 Joaquim Masdeu (la Selva del Camp)
 Enric Massip (Esplugues de Llobregat)
 Lluís Meseguer (Castelló de la Plana)
 Àngel Mifsud Ciscar (Ciutadella †)
 Ramon Miravall (Tortosa)
 Antoni Monner (Gandesa)
 Xavier Monner (Gandesa)
 Lluïsa Morell Oliver (Sóller)
 Joan-Lluís Moreno Congost
 (la Nucia)
 Hèctor Moret i Coso (Mequinensa)
 Encar Moya (Ademús)
 Gustau Muñoz (Xodos)
 Josep Murgades (Reus)
 Bernat Nadal (Manacor)
 Joan Obiols (la Seu d'Urgell)
 Neus Oliveras (el Vendrell)
 Òscar Ortiga (Deltebre)
 Domènec Orrit (Castellnou de Bages)
 Yonas Padrós Altarriba (Calldetenes)
 David Pallarols (Vic)
 Teresa Pallàs (Mollerussa)
 Francesc Pasqual (Cervelló)
 Maria Francisca Perelló (Benimelis)
 Albert Perpinyà (Algemés)

Margarida Prats (Barcelona)
 Eugeni Perea (Tarragona)
 José Pérez Freijo (Barcelona)
 Marta Pessarrodona (Barcelona)
 Lliris Picó (Sant Vicenç del Raspeig)
 Ramon Pinyol i Torrents (el Bruc)
 Albert Piñeira i Brosel (Puigcerdà)
 Damià Pons (Campanet)
 Roser Porta (la Seu d'Urgell)
 Joan Portals (Barcelona-Montnegre)
 Rafael Poveda (Monòver)
 Cisco Prat (Trepç)
 Françoise Prats Perelló (Inca)
 Margarida Prats (Barcelona)
 Jordi Prió (Balaguer)
 Màrius Pont (Tortosa)
 Salvador Puig (Sant Andreu de
 Palomar, Barcelona)
 Guillem Pujol (Andratx)
 Miquel Pujol (Prats de Lluçanès)
 Carles Pujolar Obradors (Navàs)
 Montse Pujolàs (Samalús)
 Pere Quer (Olesa de Montserrat)
 Cèlia Riba (Palma)
 Àlex Ramos (Tortosa)
 Joan Rangel (Caldes d'Estrac)
 Salvador Redó (Manresa)
 Ferran Rella (Lleida i Vall d'Àneu)
 Dolors Requena (Riudoms)
 Enric Ribes Marí (Eivissa)
 Marta Robles (Tordera)
 Rafael Roca (Alaquàs)
 Marta Rodríguez (Sant Cugat
 del Vallès)
 Tamara Rodríguez (Mataró)
 Bartomeu Roig (Caldes d'Estrac †)
 Pere Rosselló Bover (Palma)
 Josep Ruaix (Moià)
 Xavi Roura (Prats de Lluçanès)
 Xavier Saladrigues (Reus)
 Albert Salamé (Girona)
 Fina Salord (Ciutadella)
 Lorena Sánchez Torregrosa (Corts
 de Pallars)
 Josep Sanchis Carbonell (Ontinyent)
 Cristina Sans (Sant Feliu de Llobregat)
 Josep Santesmases (Vila-rodona)

Ada Sanuy Orri (Vic)
Jordi Sarrate (Centelles)
Jaume Seda (Sant Andreu de Palomar,
Barcelona)
Miracle Server (València)
Joan Ignasi Servera (Santanyí)
Vicent Simbord (València)
Isadora Socias Gost (sa Pobla)
Ricard Solana (Calaceit)
Roger Soldevila i Fíguls (Argentona)
Joan Solé i Bordas (Vilafranca
del Penedès)
Isabel Soler (València)
Lluís Soler i Auladell (Manlleu)
Manuel Soler i Palà (Santuari de Lluç,
Escorca)
Magí Sunyer (Tarragona)
Mercè Sunyer (Tarragona)
Miquel Sureda i Jaén (Manacor)
Antònia Tayadella (Barcelona)
Lydia Tena (Benassal)

Fernando Tintero (Petrer)
Mario Tomillo Sánchez (Viladecans)
Sílvia Torres López
Josep Maria Toset (Reus)
Adrià Tuneu i Puig (Taradell)
Francesc Vaqué (Falset)
Gaspar Valero (Palma)
Miquel Valls (Perpinyà)
Cristina Vela i Olivera (Vilafant)
Maria Àngels Verdaguer (Manlleu)
Joan Anton Vicent (la Vilabella)
Ximo Victoriano (Alcoi)
Jaume Vilaltella (Penelles)
Joan Vilamala (Manresa)
Anna Vilar Soler (Manresa)
Laura Vilardell (Manlleu)
Albert Villaró (la Seu d'Urgell)
Ricard Vinyets (Molins de Rei)
Arnau Vives (Valls)
Iris Zarzo (Benaixeve)

Sumari

Pròleg 17

VALÉNCIA

El Palmar	22
Carrera de la Reina	23
Mirador del port	24
Monument a Sorolla	25
Balneari de les Arenes	25
Casa familiar de Lluís Alpera	26
Casa Museu de V. Blasco Ibáñez	27
Platja de Malva-rosa	28
Ciutat de les Arts i les Ciències. Umbracle	29
Pont de l'Assut de l'Or	30
Santuari de Nostra Senyora de Montolivet	31
Estadi de Mestalla	31
Benimaçlet. Tomba de Carles Salvador	32
Bust dedicat a Antoni Josep Cavanilles	33
L'Albereda	34
Jardins del Real	35
Bust de Constantí Llombart	36
Monument a Vicent Wenceslau Querol	36
Monestir de la Trinitat	38
Antic camp del Llevant	38
Pont de Serrans	39
Porta dels Serrans	40
Casa de Teodor Llorente	41
Convent de Sant Domènec	42
El Parterre i la Glorieta	43
Casa natal de sant Vicent Ferrer	44
Casa de Manuel Sanchis Guarnier	46
Monument a Teodor Llorente	47

Plaça de Bous	48
Trinquet de Pelayo	51
Estació del Nord	52
Mercat de Russafa	53
Col·legi Jaume Balmes	54
Casa familiar de J. F. Mira	54
Taller d'Obres Públiques	55
Casa de Vicent Andrés Estellés	56
Antiga presó Model	58
Col·legi dels Jesuïtes	58
Casa de Manuel Millàs	60
Portal de Quart	60
Col·legi de les Escoles Pies	62
Ca la Revolta	63
Pla del Mercat	64
Mercat Central	65
Església de Sant Joan	66
La Llotja de la Seda	68
Casa de Jaume Roig	68
Monument a Vicent Blasco Ibáñez	70
Plaça de l'Ajuntament	72
Ajuntament	74
Carrer de les Barques	76
Teatre Principal	77
Bust de Joan Lluís Vives	78
Col·legi del Patriarca	78
Carrer de la Nau. Universitat	80
Claustre de la Universitat	82
Paranimf	83
Antiga Casa Pedro	84
Església de Santa Caterina	85
Església de Sant Martí	86
Plaça Redona	87
Carrer dels Manyans	88
Carrer de Cabillers	89
Seu de Lo Rat Penat	90

Banys àrabs	91	Antiga presó	142
Església de Sant Esteve	92	Tomba de Miguel Hernández ...	143
Almodí	93	BUSOT	
Plaça de l'Almoina	94	Castell	145
Porta de l'Almoina o de Palau	95	MUTXAMEL	
Tomba d'Ausiàs March	96	Ermita de Montserrat	146
Capella del Sant Calze	98	Palau Penya-serrada	146
Porta dels Ferros	99	SANT VICENT DEL RASPEIG	
El Micalet	100	Campus de la universitat	147
Dalt del Micalet	100	XIXONA	
Porta dels Apòstols. El Tribunal		Plaça del Convent	149
de les Aigües	102	Església vella	149
Santuari de la Mare		Abeurador del carrer del Vall ...	150
de Déu dels Desemparats	103	Museu del Torrò	151
Palau de la Generalitat	104	ALCALAT..N	
Casa on morí Bernat i Baldoví ...	106	L'ALCORA	
Casa de Berenguer Mercader ...	107	Ermita de Sant Cristòfol	154
Plaça del Correu Vell	108	Església de l'Assumpció	154
Portal de Valldigna	109	Museu de la Ceràmica	155
Casa on va néixer Carles Salvador	110	FIGUEROLES	
Escalaleta de l'Infern	111	Casa dels Villalonga	156
Falla de la plaça del Pilar	112	LLUCENA	
Falla del carrer de Na Jordana ...	112	Plaça d'Espanya	157
Antic Portal Nou	113	VISTABELLA	
Sant Miquel dels Reis	115	Calvari	158
ALACANTÍ		Santuari de Sant Joan de	
ALACANT		Penyagolosa	158
Illa de Tabarca	118	Pas de Portellàs	160
Camp dels Ametllers	119	Barranc dels Teixos	161
Castell de Santa Bàrbara. Mascle	120	Font de la Pregunta	161
Castell de Santa Bàrbara.		Cim del Penyagolosa	162
Baluard de Santa Anna	121	LES USERES	
Plaça de l'Ajuntament	122	Església de la Transfiguració ...	163
El Postiguet	124	XODOS	
Serra Grossa	125	Plaça de l'Església	164
Platja de Sant Joan	126	Castell	164
L'Albufereta	127	ALCOIÀ	
Raval Roig	128	AGOST	
Port	129	Al cim del Maigmo	168
La Rambla	130	ALCOI	
L'Esplanada	132	Santuari de la Font Roja	169
Monument a Gabriel Miró	133	El Salt. Vil·la Vicenta	170
Parc de Canalejas	134	Plaça d'Espanya	170
El mercat	135	Cantó Pinyó	171
Monestir de la Santa Faç	136	Plaça del Fossar	172
Convent de les monges		Parc de la Glorieta	173
de la Sang	137	Pont de Sant Jordi	174
Plaça dels Cavalls	138	Monument a Ovidi Montllor ...	175
El Panteó de Quijano	139	Davant la casa de Montllor ...	176
Castell de Sant Ferran	141		

Explora, expomuseu	178	VILAFRANCA DEL MAESTRAT	
Círcol Industrial	178	Barranc de la Foç	205
Barranc del Cint	181	Campanar de l'església	206
CASTALLA		Plaça de Don Blasco	206
Mas de Planisses	182	Portal de Sant Roc	207
Plaça Major	182	El Maset	208
Casa natal d'Enric Valor	183	ALT MILLARS	
Casa de dona Berta	184	ARANYEL	
Casa Carbonell	185	Pont sobre el riu Millars	210
Casa palau del carrer Major	185	Plaça Major	211
Plaça de l'Església	186	ALT PALÀNCIA	
Ermita de la Sang	187	SOGORB	
Castell	188	Casa museu de Max Aub	214
IBI		ALT VINALOPÓ	
Mas de Sopalmo	189	BIAR	
PENÀGUILA		Castell	216
Castell	190	SAIX	
Casa dels Fenollar	191	Castell	217
El Portalet	191	VILLENA	
Font dels 30 canons	191	Església de Sant Jaume	218
TIBI		Castell de la Talaia	219
Embassament	192	BAIX MAESTRAT	
ALT MAESTRAT		BENICARLÓ	
ALBOCÀSSER		Far	222
Ermita de Sant Pau d'Albocàsser ..	194	Port	223
Plaça de l'Església	194	Capella del Sant Crist de la Mar ..	223
ARES		Plaça del Convent	224
La Mola	196	Plaça de Sant Bartomeu	225
BENASSAL		PENÍSCOLA	
Font d'en Segures	197	Ullal de l'Estany	226
Torre d'en Garcés	198	Església de Santa Maria	227
La Mola	198	Monument al papa Luna	228
Davant de l'església de		Pati d'armes del castell	228
l'Assumpció	199	Masmorra del castell	229
Davant el monument a		Palau pontifici	229
Carles Salvador	199	Capella	231
Fundació Carles Salvador	200	Sala del Conclave	233
CASTELLFORT		Terrada del castell	234
Ermita de la Mare de Déu		LA POBLA DE BENIFASSÀ	
de la Font	201	Monestir de Santa Maria	
CATÍ		de Benifassà	235
Casa Miralles	202	SANT MATEU	
Llotja o Casa de la Vila	202	Plaça Major i església arxiprestal ..	236
Església de l'Assumpció	203	Església de Sant Pere	237
Font i ermita de Santa Maria			
de l'Avellà	204		
CULLA			
Porta Nova	204		

VINARÀS	
Port	238
Barranc del Saldonar	238
Plaça de Sant Antoni	239
Plaça de l'Església	240
Pont romà	240
BAIX SEGURA	
GUARDAMAR DEL SEGURA	
Castell	242
Plaça de la Constitució	242
Monument a la Llengua	243
Gola del Segura	244
ORIOLA	
Casa de Miguel Hernández	245
Parc de la Glorieta de Gabriel Miró	246
Catedral	247
Monument a Miguel Hernández	247
TORREVELLA	
Llacunes de la Mata-Torrevella	249
Plaça de l'Embarcador de la Sal	250
BAIX VINALOPÓ	
CREVILLEN	
Plaça de la Constitució	252
ELX	
Parc Arqueològic de l'Alcúdia	253
Pont gòtic de Santa Teresa	254
Plaça del Palau	255
Pati d'armes de l'Alcàsser de la Senyoria	256
Parc Municipal. Glorieta	256
Plaça del Congrés Eucarístic	258
La Calaforra	258
Museu de la Festa	259
Hort de Motxo	260
Interior de la basílica de Santa Maria	260
SANTA POLA	
Salines	263
Plaça de la Glorieta	264
Parc del Palmerar	264
Port	266
CAMP DE MORVEDRE	
BENIFAIRÓ DE LES VALLS	
Casa museu de Lluís Guarner	268
GILET	
Torre de Gilet	269
SAGUNT	
Port. Torre del Grau Vell	270
Obelisc	271
Pilars del pont romà	272
Casa del carrer de Sant Dídac	272
Escola Chabret	273
Casa de Jaume Bru i Vidal	274
Plaça Major	274
Santa Maria	275
Carrer dels Cavallers	275
Calvari	276
Cementiri	277
Castell	278
Teatre romà	278
CAMP DEL TÒRIA	
B..TERA	
La Caseta Blanca	282
LLÍRIA	
Església de la Sang	282
Monestir de Sant Miquel	284
Palau dels ducs de Lliria	284
SERRA	
Porta Coeli	285
CANAL DE NAVARR..S	
..NGUERA	
Església de Sant Miquel Arcàngel	288
COMTAT	
BENILLOBA	
Vora el riu Penàguila	290
Església de la Nativitat	291
COCENTAINA	
Castell	292
Palau comtal	293
Sala Daurada del palau comtal	294
Plaça del Pla	295
MURO D'ALCOI	
Antiga estació de tren	295
COSTERA	
CANALS	
La Lloca	298
La Torre	299
Plaça Major	300
GAIANES	
Castell de Benicadell	300
MONTESA	
Castell	301

XÀTIVA

Placeta dels Peixos	302
Església de Sant Joan	302
Col·legiata	303
Plaça de la Bassa	304
Font dels Vint-i-cinc Dolls	306
Ermita del Calvari	307
Plaça del Collar de la Coloma	308
Hospital Reial	309
Carrer Camí de la Bola	310
Plaça del Mercat	310
Plaça de la Trinitat	311
Carrer Montcada	312
Casa familiar dels Borja	313
Museu de l'Almodí	314
Carrer Blanc	315
Castell. Antiga porta ferrissa	316
Plaça d'armes del castell	316
Torre Gòtica	317
Capella gòtica. Tomba de Jaume d'Urgell	317
Torre Rodona	318

FOIA DE BUNYOL**XIVA DE BUNYOL**

Ermita del castell	320
--------------------	-----

HORTA NORD**ALBORAIA**

Barraca	322
Ermita de Vera	322
El Marchistre. Museu de l'Orxata	324

BURJASSOT

El Pouet	325
Església de Sant Miquel	325
Forn de la Trabuçà	326
Casa de naixença de V. Andrés Estellés	326
Casa on va morir la petita filla, Isabel	327
Casa familiar del carrer Carsí	328
Monument a V. Andrés Estellés	328
Les Sitges	329
Ermita de Sant Roc	330
Forn del Sol	331
Tomba	331

MELIANA

Plaça Major	333
-------------	-----

MUSEROS

Casa de Teodor Llorente	333
-------------------------	-----

EL PUIG

Plaça de davant del monestir	334
Porta romànica	335
Claustres	335
Davant la tomba de Bernat Guillem d'Entença	336
Cambril de la Mare de Déu	336

HORTA OEST**PATERNA**

Cementiri	338
La Torre	339

TORRENT

Museu Comarcal de l'Horta Sud	341
-------------------------------	-----

XIRIVELLA

Casa del Dau i la Closa	341
-------------------------	-----

HORTA SUD**ALCÀSSER**

Cementiri. Monument a les noies	344
---------------------------------	-----

CATARROJA

Plaça de l'Ajuntament	345
Portet de Catarroja	345
Mirador del Tancat de la Pipa	346
El Lluent	347

PICASSENT

Torre d'Espioca	349
-----------------	-----

SEDAVÍ

Casa de Ferran Torrent	350
Casa de Java	350
Plaça de Jaume I	351
Antics Casino i cine	351
Escoles	352
Antiga horta	352

SILLA

Mata de Sant Roc	352
------------------	-----

MARINA ALTA**ALCALALÍ**

Antic restaurant Can Tinet	354
----------------------------	-----

BENIMELI

Casa d'Isa Tròlec	354
-------------------	-----

CALP

Morro Toix	355
Platja de Llevant o la Fossa	356
Penyal d'Ifac	357
Plaça de la Vila	358
Cantal Roig	358

D..NIA

Muralles	359
Entrada al castell	359

Terrada del castell	361	LA NUCIA	
Port	362	Carrer Paradís, 29	389
Carrer del Pont	363	Llavadors	389
El magatzem de la pansa	363	Font de la Favara	390
Plaça del Convent	364	Plaça Major	391
Aiguadolç	364	POLOP	
Torre del Gerro	365	Casa museu Gabriel Miró	392
PEDREGUER		Cementiri	393
Ermita de Sant Blai	366	Plaça dels Dolls	393
Els Porxes	367	Castell	393
XÀBIA		TÀRBENA	
Plaça de l'Església	368	Plaça Major	394
Platja de la Granadella	368	LA VILA-JOIOSA	
Cap de Sant Antoni	369	Port	395
MARINA BAIXA		Plaça de l'Església	395
ALFÀS DEL PI		Carrer Arsenal	396
Cafeteria de l'Albir	372	PLANA ALTA	
ALTEA		ALMASSORA	
Maricel	373	Placeta de la Picaora	398
Plaça del Convent	373	Pont del Secanet	399
Carrer de l'Almadrava	374	BENICÀSSIM	
Costera de la Música	374	Passeig	400
Glorieta del Manyo	375	Desert de les Palmes	400
Carrer Fondo	375	CASTELLÓ DE LA PLANA	
Portal Nou	375	Les Columbretes	401
Glorieta Francesc Martínez		Cementiri	402
i Martínez	376	Passeig Marítim	403
Casa de l'avi o de Cervantes	377	El Grau	404
Plaça de l'Església	378	Plaça de Santa Clara	404
El Fornet	378	Ajuntament	405
Carrer Major	379	Casa Matutano	406
Portal Vell	379	Casa natal de Bernat	
Mirador de davant del Portal Vell	380	Artola Tomàs	407
Casa de la Carbonera	380	El Fadrí	407
BENIDORM		Parc Ribalta	408
Platja de Llevant	381	Plaça Porta del Sol	410
Plaça del Torrejo	382	Casino Antic	411
Miranda de la plaça del Castell	382	Tombatossals	411
Plaça de l'Església	383	Santuari de Lledó	412
Plaça del Castell	384	Castell de la Magdalena	413
CALLOSA D'EN SARRIÀ		Ermita de la Magdalena	413
Calvari	385	ORPESA	
Església arxiprestal	385	Cala de la Renegà	414
Les Fonts de l'Algar	386	PLANA BAIXA	
CONFRIDES		BORRIANA	
Plaça de l'Anoguer	387	Convent de Sant Josep	416
FINESTRAT		Església de Sant Salvador	416
Puigcampana	387	Plaça Major	417
GUADALEST		Port	417
Castell	388		

NULES	
Mascarell	419
ONDA	
Portal de Sant Pere	419
Castell	420
VILA-REAL	
Plaça de la Vila	421
Gran Casino	422
Cementiri	423
Estació de ferrocarril	423
LA VILAVELLA	
Casa familiar de Manuel Vicent ..	424
Establiment termal	424
Font Calda	425
Antic llavador	425
LA VALL D'UIXÓ	
Residència Segarra	426
PLANA D'UTIEL	
REQUENA	
L'Alcassaba	428
ELS PORTS	
CINCTORRES	
Carrer de les Parres	430
Plaça Nova	430
Plaça de l'Ajuntament	431
FORCALL	
Casa de la Vila	432
MORELLA	
Santuari de la Mare de Déu	
de Vallivana	432
Aqüeducte de Santa Llúcia	433
Portal de Sant Miquel	434
Dalt de la muralla	435
Portal de la torre de Sant Mateu ..	436
Carrer Major	436
Ajuntament	437
Basílica de Santa Maria	438
Portals dels Apòstols i	
de les Verges	438
A l'interior de la basílica	439
Convent de Sant Francesc	440
Castell	441
RACÓ D'ADEMÒS	
ADEMÒS	
Església de Sant Pere i Sant Pau ..	444
Ermita de la Mare de Déu	
de l'Horta	445
CASES ALTES	
Església de la Trinitat	446
CASTELLFABIB	
Església de Nostra Senyora	
dels Àngels	447
Los Santos	448
RIBERA ALTA	
ALBERIC	
Monument a Francesc Badenes	
i Dalmau	450
ALGEMESÍ	
Ullal del Samaruc	451
Casa Regal	452
Monument a la muixeranga	453
Casa de Martí Domínguez	454
Museu de la Festa	454
Plaça Major	455
Casino Liberal	455
Ermita de la Mare de Déu	
de la Salut	456
Davant de la portalada	
de l'església	456
Interior de l'església	456
ALGINET	
Carrer Empedrat	458
Plaça del Mercat	458
Jardins de l'Estació	458
Església de Sant Antoni Abat	459
Plaça de la Constitució	461
ALZIRA	
Casalics dels Sants Patrons	462
Cavall Bernat	462
Monestir de la Murta	463
Muralla medieval. Casa	
de l'Olivera	464
Parc de l'Alquenència	465
Monument al riu Xúquer	465
Monument a Jaume I / Creu	
Coberta	466
BENIMODO	
Plaça Major	467
Casa de Vicent Andrés Estellés ..	468
Casa de Didín Puig	468
Carrer de Sant Antoni	468
CARCAIXENT	
Convent d'Aigües Vives	469
Hort de Soriano	469
Plaça Major	470

CARLET	
Plaça del Convent i la Vila	471
Ermita de Sant Bernat	472
LLOMBAI	
Antic convent de la Santa Creu	473
REAL DE MONTROI	
Casa de Paco Muñoz	475
SOLLANA	
Séquia de l'Assarb	475
RIBERA BAIXA	
ALBALAT DE LA RIBERA	
Casalot	478
CULLERA	
Port fluvial	479
Calvari i castell	479
Mirador del Centre Meteorològic	480
Casa de Manuel Joan Arinyo	481
SUECA	
El Perelló. Apartament de V. A. Estellés	482
Portet del Perelló	483
Casa de Manuel Baixauli	484
Muntanyeta dels Sants	484
Ullals de Baldoví	486
Monument a Josep Bernat i Baldoví	486
Casa de Josep Palàcios	487
Bust de Joan Fuster	487
Casino	489
Mercat	489
Casa de Joan Fuster	489
Casa de Manuel Baixauli	490
Cementiri. Tomba de Fuster	490
LA SAFOR	
ALFAUIR	
Sant Jeroni de Cotalba	492
ALQUERIA DE LA COMTESSA	
Alqueria del Rabat	493
BARX	
La Drova. Casa de Josep Piera	494
BELLREGUARD	
Plaça Major	495
BENIARJÓ	
Plaça del carrer del Pati	496
LA FONT D'EN CARRÀS	
Ermita de Sant Miquel	497
GANDIA	
Molló de la Creu	498
La Marxuquera	498
Casa de Francesc M. Miret	499
Plaça del Campanar de Beniopa	499
Casa familiar de Josep Piera	500
Casa de Ferran Garcia-Oliver	500
Ermita de Santa Anna	501
Monument a la batalla d'Almansa	501
Escoles Pies. Antiga Universitat	502
Monument a Ausiàs March	504
Plaça Major	505
Carrer Major	506
Interior de la Col·legiata	507
Palau Ducal. Pati d'Armes	507
Palau Ducal. Saló de Corones	508
Palau Ducal. Santa Capella	510
Palau Ducal. Galeria Daurada	511
Palau Ducal. Terrassa	511
Passeig de les Germanies	511
Plaça de Sant Josep	512
La Llotja	512
Monument a «Veles e vents»	513
Ullal Gran o de l'Estany	514
OLIVA	
Castell de Santa Anna	515
Casa de Gregori Maians i Ciscar	516
Plaça de l'Església	516
Platja d'Aigua Morta	517
RAFELCOFER	
Carrer Major	518
SIMAT DE LA VALLDIGNA	
Plaça de la Font Gran	519
Santa Maria de la Valldigna	519
Mesquita de la Xara	521
XERESA	
Cim del Montdúver	522
ELS SERRANS	
BENAIXEVE	
Embassament	524
Plaça de Pius XII	525
CALLES	
Església de la Immaculada Concepció	526
Aqüeducte romà	527
XELVA	
Església de Nostra Senyora dels Àngels	528
Consell de la Vila	529
Barris àrab i jueu	529

VALL D'ALBAIDA**ALBAIDA**

Plaça Major	532
-------------------	-----

BOCAIRENT

Font de la Coveta	533
Plaça de l'Ajuntament	534
Ermita del Sant Crist	535
Covetes dels Moros	535

LLUTXENT

Carrer de l'Aljub	536
-------------------------	-----

OLLERIA

Antic port	537
Casa Santoja o Palau dels Marau ..	537

ONTINYENT

Benicadell	538
Serra Grossa	538
Casa familiar de David Mira	539
Església de Santa Maria	539
Plaça de Sant Domingo	540
Plaça Major	540
Pont vell i muralla	541
Pont de la Magdalena	542
Palau de la Vila o de la duquesa d'Almodóvar	542
Pou Clar	543

EL RÀFOL DE SALEM

Ermita de Sant Blai	545
Plaça del Canonge Miñana	546

VALL DE COFRENTS**AIORA**

Creu Coberta	548
--------------------	-----

COFRENTS

Castell	549
---------------	-----

CORTES DE PALLARS

Plaça de l'Església	550
---------------------------	-----

VINALOPÓ MITJÀ**MONÏ VER**

Celler Poveda	552
Casa museu Azorín	553
Església de Sant Joan Baptista	554
Plaça de la Sala	554

NOVELDA

Museu Modernista	555
Plaça Vella	556
Església de Sant Pere	557
Santuari de Santa Maria Magdalena	558

PETRETER

Parc 9 d'Octubre	559
Castell	560

BIBLIOGRAFIA, ÍNDEX D'AUTORS

I POSICIONS GPS	561
-----------------------	-----

Pròleg

Les pàgines que el lector està a punt de començar a llegir el transportaran al terreny de l'anomenada geografia literària, pels camins de les rutes literàries. És a dir, li proposen un recorregut per les nostres terres i els discursos que generen. Però caldria matisar, per ser més precisos, que no volem dir que la nostra geografia de sobte cobra vida i comença a parlar-nos, sinó que ens referim més aviat als discursos que ha despertat en els escriptors la seua contemplació i vivència. Aquells moments màgics d'una compenetració íntima i especial han generat un munt d'escrits en els nostres escriptors, vehiculats a través de tots els gèneres, des de la narrativa de la novel·la i el conte fins a la poesia i l'assaig, sense oblidar el teatre. Ni tampoc fins i tot la «modesta» descripció. Al capdavant també la motivació i la finalitat de l'acostament literari als indrets recreats són molt diverses, des de la necessària escenografia on ancorar les accions dels personatges d'una ficció novel·lesca fins a la pregona adhesió vital o la comunió mística.

L'erudició i el pacient escorcoll de les fonts literàries per part de l'autor, Llorenç Soldevila, ens permet descobrir la insospitada, per colossal, i continuada unió d'escriptura i geografia valenciana al llarg de tota la història. Però abans hem puntualitzat que el llibre es referia als discursos generats pels escriptors a propòsit dels topònims valencians i no d'un joc de personificació o de prosopopeia. Tanmateix, val la pena no oblidar que els topònims –els pobles– sí que han «parlat» en unes altres obres. Pensem sobretot en l'aportació del professor Manuel Sanchis Guarner *Els pobles valencians parlen els uns dels altres*, d'aparició primera en l'editorial L'Estel en la dècada dels anys seixanta i posteriorment per Eliseu Climent editor, en la dècada dels anys vuitanta. Però vertaderament els pobles «parlen», com afirma el títol? Només en un sentit figurat, és clar, perquè ara ens trobem dins l'anomenada literatura popular. Allò que diuen els habitants d'un poble sobre els habitants d'un altre poble ens ha arribat amb autoria anònima –o col·lectiva, si hom prefereix–, encara que necessàriament un habitant concret, amb nom i cognoms, en un moment determinat ha hagut de proposar un comentari, sovint crític, sobre els veïns del poble del costat, que els seus paisans han trobat encertat i han adoptat col·lectivament fent-ne oblidar el nom de l'autor, que la història no ha conservat.

En aquest sentit, en efecte, els pobles valencians duen molt de temps «parlant» els uns dels altres i generant una aportació literària modesta, molt modesta, però també, molt sovint, de gràcia i agudeses innegables. Una gràcia i agudeses, val a dir, reconeguda per tots els pobles llevat del poble «al·ludit», que per un instant no es veu amb cor de mantenir el sentit de l'humor dels seus pobles veïns. Les dites tòpiques, d'acord amb la terminologia proposada pel professor Sanchis Guarner, són d'estructura

composicional molt diversa, en vers o en prosa, i d'altura estètica i encant, també. N'hi ha de tot. No hi manca l'exabrupte aspre, car es tracta de judicis del poble «enemic». Són tendres mostres de bon veïnatge que hui en dia no sols es veuen poc recomanables sinó que fins i tot legalment no sabem si obligarien a intervenir els fiscals per delictes d'odi. Cal afegir de seguida que també abunden les mostres de relació més benigna, en què domina un sa humor contagiós, que impedeix l'ofensa, com en aquesta dita de Guadassuar sobre les alginetines:

Són les xiques d'Alginet
molt desimboltes,
ballant sacs en el cul
quaranta voltes

Encara més, també hi ha mostres de clara voluntat laudatòria. Fins i tot en descobrim d'encís innegable, exemples brillants d'ironia i humor, que originen el riure franc del lector. Com en aquesta dita de Bèlgida (i de moltes altres poblacions), de bell contingut antifràsic:

Mira si ha corregut terres
que ha estat en Alfarrasí,
en Atzeneta i Albaida,
en el Palomar i ací.

Deixem, però, el professor Sanchis Guarner i tornem al professor Llorenç Soldevila i el seu llibre. L'expressió popular i etnogràfica és substituïda per la creació singular, personal, i la intenció literària (o si no, científica) i el subjecte ja no és «el poble», entès en el sentit de conjunt de persones que comparteixen un hàbitat, unes vivències i un tarannà, sinó «un lloc» físic. De nord a sud i d'est a oest tots els llocs emblemàtics del nostre país són presentats mitjançant els escrits que ens han llegat els escriptors: ciutats i pobles, muntanyes i rius, platges i ports, ponts i assuts, esglésies i camps de futbol, cementeris i jardins, carrers i places, hotels i places de bous, palaus i cases humils, mercats i col·legis, teatres i restaurants, castells i ermites... Tota l'extensíssima varietat de topònims valencians desfila davant nostre, presentats per les veus dels escriptors de tots els temps, des dels medievals sor Isabel de Villena o Joan Roís de Corella, els continuadors de l'Edat Moderna, com ara Joan Timoneda o Pere Joan Porcar, els renovadors del segle XIX com ara Teodor Llorente, Constantí Llombart, Vicent Venceslau Querol o Eduard Escalante, fins a la ben llarga i notable llista dels escriptors del segle XX i XXI, on no falta cap nom significatiu. A més a més, no sols han sigut convocats els autors nascuts al país, ja que, amb molt bon criteri, Llorenç Soldevila ha incorporat aquells escriptors de tot el domini catalanoparlant que ens han deixat mostra escrita de la seua relació amb la geografia valenciana, des del medieval Francesc Eiximenis fins a Maria Mercè Marçal, passant per Víctor Balaguer o Jacint Verdaguer. És impossible, i insensat, citar ací tots els escriptors cridats a presentar-nos el nostre país. El recorregut pels indrets d'aquest mapa literari ens els anirà descobrint a cada pas.

El lector deu haver deduït per les paraules anteriors que *Geografia literària. País Valencià* és alhora una mena de guia de viatge ben particular del país i una bellíssima mostra antològica de tota la nostra història literària. Una proposta que permet unir el patrimoni literari amb el patrimoni natural i amb els espais urbans, que genera unes experiències i unes relacions emocionals entre els lectors i el territori. La literatura és un valuós instrument per a mirar i entendre el món, però també per a generar vincles sentimentals entre els individus i el seu entorn. Els itineraris traçats per aquesta geografia literària són també una forma de celebració de la lectura que convida a compartir i socialitzar l'aprenentatge personal, a portar sobre el terreny les rutes dibuixades, a mirar amb uns altres ulls els paisatges i els indrets. Per això, la descoberta o la redescoberta literària del patrimoni paisatgístic contribueixen a cohesionar les comunitats socials a través dels referents identitaris compartits i assumits com a propis a través de l'experiència emocional de la lectura literària. Una societat com la nostra, que ha patit divisions i autoodi, necessita recuperar una mirada neta de prejudicis i amarada de l'encís de la terra per a deixar-se seduir pels misteris i les meravelles del país i retrobar-se com a poble. La cartografia literària que han anat teixint els escriptors al llarg dels segles, entre invisible i denigrada per tant de temps, troba ara un aparador que la mostra en tota la seua esplendor: per la quantitat, per la varietat de noms i de registres i per la qualitat de molts dels textos. Els materials aplegats ens ofereixen, a més de la possibilitat de la lectura personal, uns utilíssims usos col·lectius: l'aplicació als diferents nivells –i en diferents matèries– de l'ensenyament i a les diverses possibilitats del turisme cultural.

En el present volum de la *Geografia literària* subjau una indiscutible mostra d'amor: la de l'autor i la dels escriptors seleccionats per la realitat física –i humana– valenciana, perquè només l'autèntica estima pot estimular aquesta íntima relació. Llorenç Soldevila no és valencià (és nascut a Monistrol de Montserrat) però comparteix el mateix entusiasme pel nostre país que per Catalunya, les Illes Balears i Pitiüses i la resta dels territoris on es parla català; la prova del seu amor és el conjunt de volums que els ha dedicat. El projecte global de la *Geografia literària* de Soldevila consta de dotze volums, en què s'organitza el llarg periple que ha portat l'autor per totes les terres catalonoparlants, traçant-nos i proposant-nos les diverses rutes literàries que les recorren. Ell és el nostre gran especialista en geografies literàries i des de València només podem donar-li les gràcies pel seu amor al nostre país, per posar a les nostres mans els seus coneixements i pel seu tan bell regal de la geografia literària valenciana. El nostre territori i la nostra literatura esperen el lector en les pàgines següents i no val la pena distraure'l més temps del gaudi. Si ja coneixia tot el país, ara el coneixerà millor i, si no el coneixia, ara el descobrirà amb delectació. És un bon complement de les diverses aproximacions assagístiques, exemplificades, per citar una obra, en el ja clàssic *El País Valencià*, de Joan Fuster. Endavant. Espera un bell camí, geogràfic i literari, acompanyats pels nostres grans escriptors i guiats per la mà experta de Llorenç Soldevila.

La marca [@ndrets.cat](https://www.ndrets.cat) situada al final de la majoria de davantals explicatius dels llocs literaris vol indicar que, en el web *Endrets.cat. Geografia literària dels Països Catalans*, s'hi troben tots els textos, fotografies i altres materials d'àudio que el llibre no podia recollir per limitacions d'espai i tècniques.

VALÈNCIA

■ València

El Palmar No va ser fins a la segona meitat del segle XVIII que els pescadors i les seves famílies començaren a establir-se a l'illa que aleshores era el Palmar; es creu que l'ermita ja existia el 1778. Hi ha diverses versions sobre la procedència d'aquesta gent, per bé que quasi totes determinen que el seu origen seria de les poblacions de Catarroja, Torrent i, més probablement, de Russafa, lloc on sembla que en un principi les dones es quedaren mentre els homes anaven i venien del Palmar. Així es recorda en una antiga cançó russafina: «La vida del pescador / també te la sé cantar: / el dissabte cap a casa / i el dilluns cap al Palmar».

L'any 1877 el Palmar, junt amb el municipi de Russafa, va passar a integrar-se al municipi de València. En la dècada dels anys trenta del segle passat, el tipus d'habitatge més habitual era ja la casa unifamiliar de planta baixa i un pis, tipologia que havia anat substituïnt la de la barraca tradicional, especialment des de l'incendi del 1855, que havia destruït la meitat del poble. També en els anys trenta es construïren tres ponts sobre les séquies del Palmar, que va deixar així de ser una illa per a unir-se amb terra per la carretera Natzaret-Oliva. Situat a tocar de la séquia on s'amarren les barques en l'actualitat o en alguna barca de les que fan excursions per l'albufera, podem llegir diferents fragments, entre ells l'inicial de *Canyes i fang*, de Vicente Blasco Ibáñez (València, 1867 - Menton, 1928), ambientat en aquest rodal, en una traducció al català a càrrec de Marina Zaragoza Pérez.

“ Com totes les vesprades, la barca-correu anuncia la seua arribada al Palmar tocant algunes voltes la botzina.

El barquer, un homenet prim, sense una orella, anava de porta en porta arreplegant encomandes per a València, i en arribar als espais oberts en l'únic carrer del poble, bufava de nou la botzina per a avisar de la seua presència a les barraques escampades a la vora del sequiol. Un núvol de xiquets quasi nuets seguia el barquer amb una certa admiració. Els feia respecte l'home que creuava l'Albufera quatre vegades al dia, per a emportar-se a València la millor pesca del llac, i portar d'allà els mil objectes d'una ciutat misteriosa i fantàstica per a aquells xiquets criats en una illa de canyes i fang.

De la taverna de Canyamel, que era el primer establiment del Palmar, eixia un grup de segadors, sac al muscle, buscant la barca per a tornar a les seues terres. Acudien les dones al sequiol, paregut a un carrer de Venècia, amb els marges coberts de barraques i vivers on els pescadors guardaven les anguiles.

En l'aigua morta, que llua com l'estany, esperava immòbil la barca-correu: un gran taüt carregat de persones i paquets, la borda quasi a flor d'aigua. La vela triangular, apedaçada d'obscur, anava rematada per un drap descolorit que en altres temps havia estat una bandera espanyola i feia veure el caràcter oficial de l'embarcació.

Una olor insuportable s'espargia rodant la barca. Les seues taules s'havien impregnat del tuf de les canastres d'anguiles i de la brutesa de centenars de passatgers: una mescla, que feia ois, de pells gelatinoses, escates de peix criat en el fang, peus bruts i robes pudentes, que, refregant-se un dia i un altre dia, havien acabat per polir i brillantar els seients de la barca.

Els passatgers, la majoria segadors que venien del Perelló, últim confí de l'Albufera que fita amb la mar, cantaven a crits demanant-li al barquer que moguera. Ja estava plena la barca! No cabia més gent!...

Així era; però l'homenet, girant l'informe monyó de l'orella tallada com per a no sentir-los, espargia lentament per la barca les canastres i els sacs que les dones li entregaven des de la vora. Cada nou objecte provocava noves protestes; els passatgers s'apitjaven o canviaven de lloc, i els del Palmar que entraven en la barca rebien amb reflexions evangèliques l'arruixó d'injúries dels qui ja estaven acomodats. Un poc de paciència! Tant de lloc que trobaren en el cell!...

L'embarcació s'afonava en rebre tanta càrrega, sense que el barquer mostrara la més mínima inquietud, acostumat a travessies perilloses. No quedava en ella un seient lliure. Dos hòmens es mantenien drets en la borda, agarrats a l'arbre; un altre es col·locava en la proa, com un mascaró de navili. Encara l'impassible barquer féu sonar una altra vegada la seua botzina en mig de la general protesta. Recristo! Encara no en tenia prou el molt lladre? Passarien allí tota la vesprada baix del sol de setembre, que els feria de gairó, socarrant-los l'esquena?...

Vicente BLASCO IBÁÑEZ, *Canyes i fang*, p. 11-12.

Carrera de la Reina La carrera de la Reina és el canal que, paral·lel al carrer i canal del Crist de la Salut, toca als darres de les cases i permet un fàcil accés a l'albufera. De fet, amb la carrera de Junca, paral·leles també, és el mitjà de comunicació per aigua amb el Perelló. Serà oportú, si naveguem amb una barca, de llegir-hi el poema que li dedica Josep Lozano (Alginet, 1948).

“

Carrera de la Reina

Del Palmar al Perelló
hi ha una via d'aigua quieta,
del Perelló al Palmar
la carrera de la Reina.

Navega la barca
a entrada de fosc,
la penca hi avança
pel barquer airós.

Navega la barca
en el bell canal;
navega de nit,
no li cal fanal.

Navega la barca,
la mena el barquer,
travessa el silenci,
singla al seu voler.

El mussol ja canta,
l'arpellot no riu,
brillen les estrelles
en la nit d'estiu.

En les dues motes
canyissos i bogues,
en les dues motes
arrela el senill.

En les dues motes
sisca i corretjoles,
sisca i corretjoles
i algun tamariu.

En l'aigua que passa
la Lluna somriu.

Josep LOZANO, *L'Albufera. Palus Naccararum*, p. 21-22.

Mirador del port El port de València (oficialment Autoritat Portuària de València o Valenciaport) es troba a l'est de la ciutat, limitant al nord amb les platges de les Arenes i la Malva-rosa i al sud amb el llit nou del Túria i la platja de Pinedo. La línia de costa de València, mancada de qualsevol abric natural, fou un seriós obstacle per a l'inici dels intercanvis marítims i comercials. Malgrat tot, en consten antecedents que es remunten al segle VI aC.

Molt de temps després, com a conseqüència del privilegi atorgat el 1491 al cavaller valencià Antoni Joan pel rei Ferran II d'Aragó, és quan podem establir el ver primer antecedent d'exploració portuària. De seguida prengué molta embranzida, fins al punt que Pere III establí la jurisdicció del Consolat de Mar. En la segona meitat del segle XV els 75.000 habitants de València en feien la més poblada de la península Ibèrica, la més important de la Corona d'Aragó i a més la millor connexió per mar amb Itàlia, Europa occidental i el nord d'Àfrica. Al llarg del segle XX s'hi van fer successives ampliacions. Es construeix la torre del Relloige, l'edifici més singular del port, i s'amplia sobre el que havia estat la platja de Natzaret i es construeix una terminal de passatgers, que es va

convertir en centre de premsa durant l'America's Cup. Situats en algun punt de l'escullera i tenint el port al nostre davant, podem llegir dos fragments de Tono Fornés (Tetuan, 1955) sobre la singularitat del port i els canvis soferts al llarg dels temps. [@ndrets.cat](http://ndrets.cat)

Monument a Sorolla El monument primitiu que València dedicà a Joaquim Sorolla es trobava a la platja de la Malva-rosa i va ser inaugurat el 31 de desembre de 1933. Va ser destruït per les riuades del 1957 i, finalment, reconstruït el 1974 en l'emplaçament actual a la plaça de l'Armada Espanyola. Hi podem llegir el poema que Vicent Andrés Estellés (Burjassot, 1924 - València, 1939) dedicà al pintor, tan lligat als paisatges humans i marítims d'aquesta llenca de costa, i un text de Llorenç Millo (València, 1924 - Hobart, Tasmània, 1998). @ndrets.cat

Balneari de les Arenes Aquest balneari està situat a l'inici de la platja del Cabanyal, que antigament es coneixia com a platja de Llevant. Tanmateix, popularment es coneix com platja de les Arenes, nom que prenia de l'antic Balneari de les Arenes, característic edifici que imitava un temple grec, actualment convertit en un hotel. Aquest era el lloc de trobada per a la burgesia valenciana de finals del segle XIX i inicis del XX. Un fragment irònic i humorístic de *Tramvia a la Malva-rosa*, de Manuel Vicent (la Vilavella, 1936), que fixa els usos i costums del franquisme militar a la ciutat, serà de bon llegir-hi.

“

Des de dalt el trampolí de la piscina de Les Arenes es veia la platja de la Malva-rosa. Alguna volta s'hi realitzava un altre ritu clàssic i jo el contemplava abans de cabussar-me a l'aigua. Al començament de l'estiu, de sobte, arribava a la platja una formació de soldats que es desplegaven en l'arena espantant els banyistes fins a crear un setge deshabitat que arribava també a les barques dels pescadors. Quan l'horitzó havia estat netejat entraven uns sapadors i plantaven al mig de l'arenal una caseta de bany amb terra de fusta, cortines i finestretes laterals de ventilació. Estenien uns passadissos de llistons des de la caseta fins a una taula amb para-sol rodejada de cadires de lona i un altre passadís amb estora fins al mar. A la platja deserta sonava un colp de cornetí. El capità general de València Ríos Capapé baixava del cotxe oficial i amb la vara de comandament assotant-se les polaines arribava a través de l'arena fins al campament tot just instal·lat. L'acompanyaven unes senyoretetes les rialles de les quals arribaven molt lluny i uns altres soldats portaven grans cistelles amb viandes i refrescos que eren servits per dos ordenances amb jaqueteta blanca botonada fins a la nou i l'activitat de safates amb tots els reflexos de la cristalleria es veia des de dalt del trampolí. Amb la baioneta calada i ferm davall el sol vertical de València un batalló formava la guàrdia mentre el capità general prenia el bany a la Malva-rosa acompanyat de belles dones i després apareixia per l'horitzó una paella portada en andes al llarg de l'arenal des d'una barraca de pescadors. A mitjan vesprada es vestia, els soldats replegaven la parada, el capità general se'n tornava amb les senyoretetes amb el cotxe oficial i una camioneta de l'exèrcit el seguia portant els trastos.

Casa familiar de Lluís Alpera

Tot i que Lluís Alpera (València, 1938 - Alacant, 2018) va néixer en una clínica de la plaça d'Emili Castelar durant un dels bombardeigs que va patir la ciutat per part de l'aviació feixista, passà la infantesa i la joventut en la casa número 123 (antigament, 119) del carrer de la Barraca. En ser-hi al davant podem llegir el poema que dedicà a la seva mare.

El sol del teu país

A la meua mare

La primavera se t'ha plantat al davant
 com una falla i t'ha fustigat
 les galtes humiliades de la teua fe.
 El sol, avui més que mai,
 t'ha mossegat com el gos rabiós
 que no reconeix l'amo.
 Un sol que podia haver vingut
 des de la Ribera Baixa, des de la Plana,
 des de la meua platja de la Malva-rosa
 o des de tota la llum que em va encegar
 a la badia de Ciutat de Mallorca.
 Un sol que fon l'absència
 de la teua olor de peix fresc, oh mare!,
 i que m'arrapa de cap a peus
 com un coit interromput.
 I va deixant al descobert
 la meua adherència al teu davantalet blau
 i a la teua sorra del Cabanyal.
 Un sol que m'ha portat reverberacions
 de vells, de piles de vells de la nostra gent
 que passen el dia, qualsevol dia,
 fent-se amb un elegant i assenyat estoïcisme,
 la darrera cigarreta.
 I com aquest mateix sol
 els crema de valent la xerrada
 la qual, com una bava tendríssima, interminable,
 cau sobre la font de la plaça de la vila
 que van construir els avis dels nostres besavis.
 Fas esforços per sentir-los.
 Fins i tot mossegues amb fúria
 el llarg fil de la distància.
 Tant hi fa! La veritat és que la mort
 et va xafant contra una llengua estrangera
 un poc més cada dia, lluny dels teus.
 I per això el sol t'assenyala implacablement
 el color brut dels llençols
 amb què has de tapar-te cada dia,
 fins que, a genollons, et sàpigues
 guanyar l'alegria del retorn
 des d'una terra on el plor pel treball
 de dos jornals no és massa conegut.

Casa Museu de V. Blasco Ibáñez La Casa Museu Blasco Ibáñez és la denominació actual, després de la seva reedificació, de l'habitatge de l'escriptor. El xalet originari fou construït el 1902. Acabada la Guerra Civil, el 1939, l'edifici va ser confiscat per l'Ajuntament i lliurat per a ús d'esbarjo de Falange Espanyola. Abandonat i oblidat més tard, no va ser fins a l'inici de la dècada del 1980 que es va tractar de recuperar. L'estat de l'edifici era tan ruïnós que en els anys noranta es va enderrocar i es va procedir a la reconstrucció, d'acord amb els plànols originals.

L'edifici ocupava una superfície de 450 metres quadrats –era un bloc cúbic, senzill–. La façana principal constava de pòrtic amb pilastres jòniques –la galeria del primer pis, on es trobava el finestral del despatx de l'escriptor mirant al mar, se sostenia sobre pilars jònics i cariàtides–. Mentrestant, a les façanes laterals, destacaven els motius ornamentals com greques i palmetes. En l'interior del museu podem servir-nos d'un text de Juli Just (Alboraia, 1894 - Portvendres, 1976), el biògraf de l'escriptor; dos de Josep Pla (Palafrugell, 1897 - Llofriu, 1981) que evoca el personatge que va tractar; un de Joan Francisc Mira (València, 1939), que dibuixa els lligams de Joaquim Sorolla i Vicente Blasco Ibáñez amb la platja de la Malva-rosa; i, finalment, els de Manuel Vicent i Tono Fornes, que, en la ficció de la novel·la del primer o en el periple aventurer del segon, recreen escenes viscudes en l'edifici. @ndrets.cat

“ No crec haver trobat mai en una casa forastera i l'acolliment que m'oferí aquella casa. Blasco era un home simpàtic: una simpatia grossa, de gra gruixut, grollerot, que us arribava a la mateixa pell de l'os. A més, la cultivava amb la mateixa atenció amb què es pot cultivar un test d'hortènsies o de geranis. Era un home alt, imponent, la còrpora enorme –un cos que desplaçava aire–, el cap de cíclop madur, ja una mica rar de cabells, però de faccions acusades, tocades per la llum i l'ombra, àvides, potents, d'una riquesa escultòrica fascinant, dels millors temps del realisme antic. Portava un bigoti retallat que grisejava. Tenia uns ulls negres, brillants, envellutats, però ja immersos en un punt de limfa aquosa, voltats, sota la parpella inferior, d'anelles morades, entre la pell terrosa del pla dels pòmuls. L'aspecte general, potser, era de fatiga, però era una fatiga que es veia a través d'una nerviositat permanent –nerviositat que, si s'esqueia, podia arribar a l'exaltació franca. La seva nota, en el diapasó vital, era més alta que la nota vital normal.

Platja de Malva-rosa Aquesta és la platja urbana per excel·lència de la ciutat. El seu nom, així com el del barri situat al seu costat, data del 1848 i és gràcies a un jardiner, Fèlix Robillard, que per aquell temps exercia el càrrec de jardiner major del Jardí Botànic. La platja, que en els temps antics era utilitzada per a desembarcar la pesca i per a l'intercanvi de comerç entre els diferents poblats pròxims a la capital, es va anar convertint en lloc de descans de la burgesia valenciana. En l'actualitat, aquesta àmplia i oberta platja, de sorra fina i daurada, queda delimitada per un generós i modern passeig Marítim que es construí a partir del 1980. Hi pot haver lectures avinentes en qualsevol punt: un breu poema de Vicent Andrés Estellés i tres de Lluís Alpera que amb to elegíac evoquen els records familiars de la seva infantesa i joventut en les estades estiuenques que feien en aquesta platja. [@ndrets.cat](https://www.ndrets.cat)

La platja del Cabanyal i de la Malva-rosa

A la memòria del meu pare

Endolcida l'ànima per una forta sentor de mar
 conversàvem peripatètics vora la platja
 al llarg de la fina arena del Cabanyal
 i de la Malva-rosa.

El pare, patró sense vaixell, fitava l'horitzó
 àvid i trèmul d'aventures i d'aigües profundes.
 Et dibuixava amb ulls de falcó mapes imaginaris
 i estenia mil mocadors de colors davant teu.
 Ufanosos trepitjàvem els crestallets de sol
 i els espillets de sorra que s'enganxaven damunt
 les teues sabates de xarol.

Sense adonar-se'n, el pare t'anava cisellant
 aquell perfil de nou Ulisses que aviat
 escamparia el vol talment una au migratòria.
 A les vesprades, amb el vent joganer de garbí,
 saltàvem a la corda i berenàvem amb llepolia
 la darrera mona de Pasqua.
 La mare, mig lligada al fil d'un gran catxerulo,
 aixecava una aurèola de fabulació
 entre la colla de manyacos i adolescents platgers.
 La vida, o tempora, esdevenia una enorme poma
 ensucrada, enmig de l'inacabable rapte d'Europa.

Ciutat de les Arts i les Ciències. Umbracle

L'Umbracle és un jardí públic urbà que forma part del conjunt de la Ciutat de les Arts i les Ciències. Destaca perquè és una construcció moderna en la qual una sèrie d'arcades paral·leles —en forma d'umbracle— cobreixen un jardí allargat i estret de palmeres i altres plantes mediterrànies. L'estructura està feta amb trencadís blanc, un estil típic dels edificis de Santiago Calatrava. Fragments d'*El professor d'història*, de Joan Francesc Mira, i *Un dinar un dia qualsevol*, de Ferran Torrent (Sedaví, 1951), hi poden ser lectures adequades, ja que plantegen un diàleg valoratiu sobre les construccions de la Ciutat de les Arts i de les Ciències. [@ndrets.cat](https://www.ndrets.cat)

“

Gairebé a l'eixida de la ciutat ens topem, a mà esquerra, amb la Ciutat de les Arts i les Ciències, projecte del govern socialista que s'adjudicaren (després de menysprear-lo) i aprofitaren (tingué lloc una gran especulació immobiliària als voltants) els del Partit Conservador. El conjunt arquitectònic, o millor l'obra d'enginyeria, tingué uns sobrecostos enormes. El seu autor és Santiago Calatrava.

Gairebé garratibat, Santi exclama que el Palau de l'Òpera sembla Txernòbil; n'ha caigut tot el trencadís (en part l'han llevat obrers, per tal que no esberle el cap a un vianant). Llàstima que no porte la Nikon (és un gran aficionat a la fotografia).

En efecte, fa la pinta d'una central nuclear.